

Odešla výrazná osobnost českého umění i občanské odvahy

26.7.2026 - Petra Jungwirthová | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

(26. 7. 2026) - Ve věku 86 let zemřel výtvarník, performer, hudebník, pedagog, teoretik umění a někdejší ředitel Národní galerie v Praze Milan Knížák. Česká kultura ztrácí mimořádnou osobnost, která svým dílem i občanskými postoji po několik desetiletí významně ovlivňovala veřejný prostor.

Milan Knížák patřil k nejvýraznějším představitelům českého poválečného umění. Již v 60. letech se prosadil na mezinárodní scéně jako člen hnutí Fluxus, jehož prostřednictvím posouval hranice výtvarného umění, performance i hudby. Jeho tvorba byla od počátku spojena s důrazem na svobodu uměleckého projevu, individualitu a odmítání konvencí.

Po nástupu komunistické normalizace se stal jednou z osobností, které čelily perzekuci ze strany komunistického režimu. Kvůli svým uměleckým aktivitám a kontaktům se zahraničím byl sledován Státní bezpečností, opakovaně vyslýchán a v roce 1974 také uvězněn. Komunistická moc mu dlouhodobě znemožňovala svobodně tvořit i veřejně vystupovat. Jeho životní příběh je tak zároveň svědectvím o tom, jak totalitní režim zasahoval nejen do politického, ale i kulturního života Československa.

Milan Knížák a komunistický režim

Milan Knížák patřil k umělcům, kteří se ani v době komunistické diktatury nevzdali tvůrčí ani osobní svobody. Již v 60. letech navázal spolupráci s mezinárodním uměleckým hnutím Fluxus, díky níž získal významné postavení na světové avantgardní scéně. Po srpnu 1968 se však stal pro normalizační režim nepohodlnou osobností. Státní bezpečnost jej dlouhodobě sledovala, monitorovala jeho kontakty se zahraničím i jeho umělecké aktivity. V roce 1974 byl zatčen a několik měsíců vězněn. Komunistická moc mu znemožňovala veřejně vystavovat, cestovat i svobodně publikovat. Přesto pokračoval v tvorbě a stal se jedním ze symbolů nezávislé kulturní scény. *„Komunistický režim jej pronásledoval právě proto, že odmítal přijmout hranice, které určoval státu podřízený kulturní život. Jeho životní příběh připomíná, že svoboda uměleckého projevu není samozřejmostí a že obrana kulturní i občanské svobody patří k základním hodnotám demokratické společnosti. Pro Ústav pro studium totalitních režimů představuje Milan Knížák jednu z osobností, jejichž osudy dokládají mechanismy komunistické perzekuce i odvahu jednotlivce postavit se státní moci. Jeho odkaz proto přesahuje oblast výtvarného umění – je součástí našich moderních dějin a paměti na zápas o svobodu,“* konstatoval **Ladislav Kudrna**, ředitel **Ústavu pro studium totalitních režimů**.

Osud Milana Knížáka připomíná, že komunistická diktatura neusilovala pouze o ovládnutí politického života, ale systematicky zasahovala také do kultury, vědy a svobodného myšlení. Perzekuce umělců, spisovatelů či hudebníků byla jedním z nástrojů, jimiž režim potlačoval svobodu projevu a kreativitu.

Ústav pro studium totalitních režimů dlouhodobě dokumentuje příběhy osobností, které byly z politických či ideologických důvodů pronásledovány. Život Milana Knížáka představuje významné svědectví o tom, jak totalitní moc zasahovala do života jednotlivce i celé kulturní sféry a jak důležitou roli sehrála osobní odvaha při obraně svobody.

Po listopadu 1989 se Milan Knížák aktivně podílel na obnově kulturních institucí. V letech

1990–1997 působil jako rektor Akademie výtvarných umění v Praze a následně vedl Národní galerii v Praze, kde usiloval o její otevření současnému umění i mezinárodnímu prostředí. Po celý život zůstal nepřehlédnutelnou a často kontroverzní osobností veřejné debaty. Jeho názory vyvolávaly polemiky, nikdy však nepřestal hájit právo na svobodné vyjadřování a nezávislost umělecké tvorby.

Ředitel **Ústavu pro studium totalitních režimů Ladislav Kudrna** k úmrtí Milana Knížíka uvedl: *„Milan Knížík byl nejen výjimečným umělcem světového formátu, ale také člověkem, který na vlastní kůži poznal, co znamená střet svobodného ducha s totalitní mocí. Zcela zásadní byl jeho přínos pro vznik subkultury, protoundergroundu v 60. letech 20. století a později nástupu undergroundu na prahu tzv. normalizace. Byl prvním, kdo se politickým manifestem vymezil vůči násilnému stříhání tzv. „vlasatců“, byl prvním, kdo používal ve své hudbě zásadně české, naprosto nekompromisní texty – Miluji tebe a Lenina, Atentát na kulturu, Děti bolševizmu – v době, kdy se hrál výhradně anglický big beat, a zřejmě byl jedním z prvních na světě, kdo založil industriální kapelu – Aktual. A konečně, byl prvním, kdo v podmínkách totalitního Československa založil komunu, deset let předtím, než začaly vznikat ostrovy svobody, komunitní způsob života undergroundového společenství nejen v severních Čechách. Jeho role na poli subkultury je dodnes nedoceněná.“*

Komunistický režim jej pronásledoval právě proto, že odmítal přijmout hranice, které určoval státu podřízený kulturní život. Jeho životní příběh připomíná, že svoboda uměleckého projevu není samozřejmostí a že obrana kulturní i občanské svobody patří k základním hodnotám demokratické společnosti. Pro Ústav pro studium totalitních režimů představuje Milan Knížík jednu z osobností, jejichž osudy dokládají mechanismy komunistické perzekuce i odvahu jednotlivce postavit se státní moci. Jeho odkaz proto přesahuje oblast výtvarného umění – je součástí našich moderních dějin a paměti na zápas o svobodu.

Ústav pro studium totalitních režimů vyjadřuje rodině, přátelům i spolupracovníkům Milana Knížíka upřímnou soustrast a vyjadřuje respekt jeho celoživotnímu dílu i občanské odvaze.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **PAMĚŤ NÁRODA**

<https://www.ustrcr.cz/odesel-milan-knizak-vyrazna-osobnost-umeni-i-obcanske-odvahy>